

Lesmateriaal project Aaltje

Groep 7 en 8 basisonderwijs

Het leven van een meisje rond 1800 in Smeerling

Inhoudsopgave

Wie is Aaltje?	3
1 Pandemieën en ziektes	4

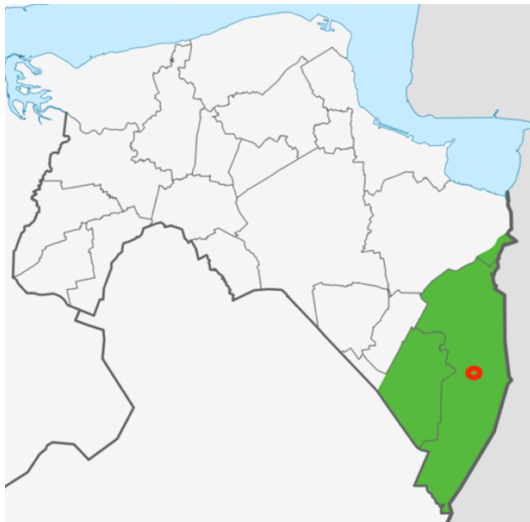
Disclaimer

© Dit materiaal mag vrijelijk gebruikt worden mits met bronvermelding. Hergebruik voor commerciële doeleinden is niet toegestaan. Het lesmateriaal is ontwikkeld onder auspiciën van de Historische Vereniging Westerwolde, <https://www.verenigingwesterwolde.nl>.

Wie is Aaltje?

Aaltje is een meisje dat omstreeks 1800 in Smeerling woonde. Haar geschiedenis kennen wij door een kasboekje dat haar voogd heeft bijgehouden. Dat kasboekje is rond 1980 gevonden in een boerderij in Smeerling, een buurtschap tussen Onstwedde en Vlagtwedde. Het kasboekje begint in 1773. Vanaf 1792 houdt de voogd de uitgaven bij die hij doet voor Aaltje, want in dat jaar overlijden de vader en het broertje van Aaltje. In het kasboekje staan de dagelijkse uitgaven en inkomsten in van voogden voor hun 'pupillen', (half)weeskinderen uit de Smeerlinger familie Hoisingh.

Op de website <https://aaltjesstee.nl> kun je meer over Aaltje lezen en over de mensen die in Smeerling woonden, wie hun voorouders waren en hun nageslacht. Maar ook zie je daar iets over het landschap, de gewoonten, de gebruiken en de taal. In de opdrachten die je gaat maken kijk je naar Aaltje, maar tegelijk naar jouw leven.

Ligging Smeerling (rode cirkel) in Westerkolde
Groen = 19^e-eeuwse gemeentegrenzen Westerkolde¹

Smeerling uitvergroet. (Bron: Google Maps)

Foto van de woning van Aaltje, het in 1930
afgebroken Hoisinghstee.
(Bron onbekend. Uit collectie Berend Jan Harding)

¹ Door NLBerendsen - Eigen werk, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=73750785>

1 Pandemieën en ziektes

RIVM: 20 nieuwe coronadoden, 5 nieuwe ziekenhuisopnames

Er zijn 5 nieuwe coronapatiënten opgenomen (geweest) in het ziekenhuis, wat het totaal aantal opnames op 11.727 brengt. Dat meldt het RIVM. Gisteren waren er 9 meldingen. Het dodental als gevolg van het virus is gestegen met 20, tot 5951.

De patiënten zijn niet allemaal in het afgelopen etmaal overleden, er zit een vertraging tussen de dag van overlijden en de dag dat het overlijden wordt gerapporteerd. Ook in de opnamecijfers zit die vertraging. Het werkelijke dodental ligt hoger. Er overlijden ook mensen aan covid-19 zonder dat ze zijn getest en zij zijn niet in de cijfers meegenomen.

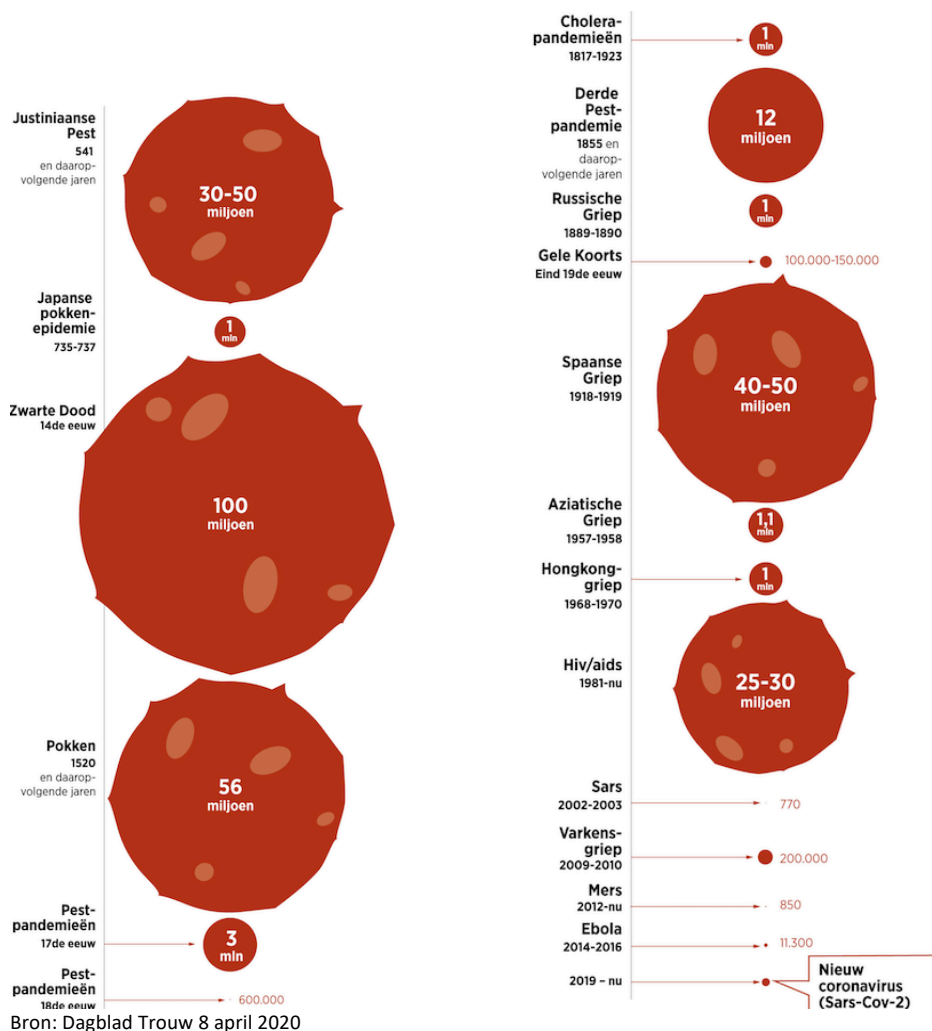
Bron: NOS.nl 30-05-2020

Pandemieën, epidemieën en endemieën zijn zo oud als de mens. Zij zijn er altijd al geweest en hebben altijd geleid tot doden. Net als nu met de Corona ziekte.

Opdracht

- a. Wat is het verschil tussen een pandemie, epidemie en een endemie?
- b. Is de Corona ziekte nu een pandemie, epidemie of een endemie en waarom?
- c. Wat heb je gemerkt van de corona crisis:
 - Voor jezelf (spelen, school, sport)
 - Familie
 - Werk van je ouders?
 - Ziekte/huisarts/ziekenhuis

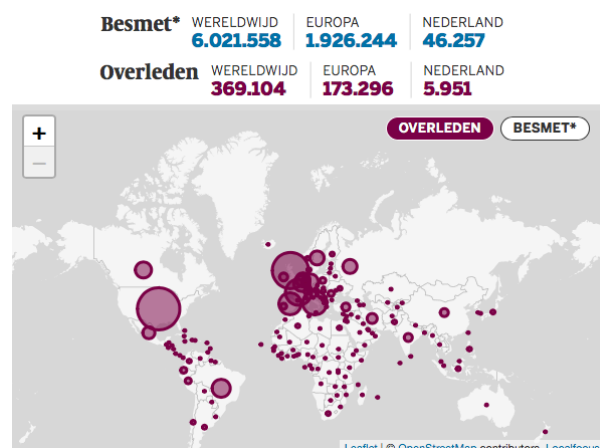
Welke pandemieën kwamen voor?

Opdracht

In het overzicht hierboven zie je rechtsonder bij 2019 het Coronavirus staan. Eind mei 2020 waren er wereldwijd ongeveer 370.000 mensen overleden aan Corona.

- Met welke epidemie heeft volgens het overzicht hierboven Aaltje mogelijk in haar tijd mee te maken gehad?
- Zoek op het internet op hoeveel doden er nu wereldwijd ten gevolge van het Coronavirus zijn vastgesteld.

Bron: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/corona-wereldwijd-cijfers-over-het-coronavirus-in-alle-landen-op-een-rij~b14e8079/>

Ziekte en gezondheidszorg tijdens het leven van Aaltje

In de eerste helft van de 19^e eeuw (1800-1850) was de gezondheidszorg niet te vergelijken met wat wij nu kennen. Huisartsen waren er nog niet, ziekenhuizen (werden vroeger gasthuizen genoemd) en apotheken mondjesmaat en alleen in grote steden. Wel leefden mensen dichterbij bij de natuur en was er meer kennis over de genezende werking van kruiden en planten. Zo heeft er ook bij de boerderij van Aaltje ongetwijfeld een aangeplante vlier gestaan. Vroeger werd de vlier wel de 'medicijnkist van het volk' en ook wel 'heilplant' genoemd. De bloesem, bessen en bladeren kunnen bij goed gebruik een genezende werking hebben bij bv. koorts, griep, verkoudheid of ontstekingen. Maar niet zelf uitproberen hoor!

Vlierbes

Door de eeuwen heen had je ook kwakzalvers. Zij verkochten aan de goedgelovige bevolking poeders, zalfjes en drankjes tegen allerlei kwalen. Daarnaast had je doctoren en heelmeeesters die beter waren dan kwakzalvers, maar die voor gewone mensen niet te betalen waren. Een ziektekostenverzekering bestond in die tijd nog niet.

Veel ziektes zoals cholera tyfus, tbc en scheurbuik te maken hadden met slechte voeding, gebrekkige hygiëne en afwezigheid van schoon water en riolering. Ziektes werden verspreid door handel en oorlogen, mensen kwamen daardoor met elkaar in contact en brachten ziektes over.

Sanitaire voorziening, zoals toiletten, schoon drinkwater was er in de tijd van Aaltje nog niet. Het was toen heel normaal dat de mens, als hij aandrang voelde, plaste en poepte op de plek waar hij zich bevond. Dat kon zijn in het bos of op het land, maar ook in de straat of onder het raam, soms zelfs in huis.

Doordat de hygiëne slecht was, kwamen besmettelijke ziektes meer in de stad voor dan op het platteland.

Kennis van ziektes en hoe te behandelen was er nauwelijks. Zie hieronder een voorbeeld van een recept uit het boek 'Troost der armen'. Het is natuurlijk de vraag of dit werkte.

“Neemt eene pintje olijffolie, eenen pot roose water, eenen vierendeel mannekensnoten Muscaten, die geraspt, voor eenen stuiver wit suijcker-candys gestampt, dat 't saemen geroert. Hiervan moet men nemen 's morgens ten agt uren een dobbel wijnglas ende zo het niet op en houdt, neemt 's avonds ten vier uren nog een dobbel wijnglas, ende nog niet geneezen sijnde, mogt continueren: maer ordinaris het en sal soo lang niet duren.”

Pas na 1865 is er sprake van huisartsen of algemene artsen. Sinds 1865 bestond de wet op de uitoefening van de geneeskunde en moest iedere arts aan de universiteit zijn opgeleid.

Na 1850 nam ook de kennis van ziektes en behandelingen toe. Zo werd er in die tijd een vaccin tegen pokken ontwikkeld. Dat vaccin voorkwam dat men met pokken werd besmet. Ook werd er langzamerhand vooral in steden riolering aangelegd, woningen verbeterd en schoon drinkwater geregeld. Door al die maatregelen nam de sterfte ten gevolge van ziektes af en werden mensen gemiddeld ouder.

Opdracht:

Bij deze opdracht moet je voor de eerste vier vragen met je ouders(s) overleggen:

- Tegen welke ziektes heb je vaccinaties gehad?
- Hoe ben je tegen kosten van ziekte verzekerd?
- Weet je hoe je huisarts heet?
- Wanneer ben je voor het laatst bij je huisarts geweest?
- Hoeveel huisartsen zijn er in de gemeente waar je woont?
- Hoeveel ziekenhuizen zijn er in de provincie Groningen?
- Wat is een consultatiebureau?

Levensverwachting rond 1850

Aaltje leefde van 1786 tot 1853, zij werd dus 67 jaar. Dat is voor die tijd (halverwege 19de eeuw) best oud. Dat kun je zien in onderstaand overzicht.

Geslacht	Mannen	Mannen	Vrouwen	Vrouwen
Leeftijd (op 31 december)	65 jaar	80 jaar	65 jaar	80 jaar
1850	12,46	5,44	13,13	5,73
1860	13,03	5,3	13,49	5,6
1870	13,41	6,08	14,07	6,48
1880	14,33	6,48	15,38	6,99
1890	14,68	6,55	16,88	7,59
1900	14,11	6,52	18,04	8,42
1910	14,22	6,6	19,14	8,69

Bron: CBS

Kijk in de regel waar 1850 voor staat, naar het gele gedeelte. Vrouwen die op 31 december 1850 nog in leven zijn, zijn geboren in 1785 (1850-65). Aaltje werd een jaar later in 1786 geboren. Die 13,13 die er staat, betekent dat van de groep vrouwen die in 1785 geboren is, er op 31 december 1850 nog 13,13% van in leven is. Aaltje behoorde tot die groep, dus voor die tijd eigenlijk best oud. Slechts 5,73% van die vrouwen bereikte de leeftijd van 80.

Rond 1850 was de gemiddelde leeftijd bij mannen 38,3 jaar en bij vrouwen 47,9 jaar. Dat die leeftijd zo laag was, heeft te maken met de grote kindersterfte. Zeker in hun eerste levensjaar stierven veel kinderen. Aaltjes broertje Jan stierf toen hij 3 jaar was. En ook haar halfbroertje Hensum werd maar 1 jaar oud. Aaltjes vader overleed al op 38-jarige leeftijd. Ook nog jong.

Levensverwachting nu

De levensverwachting is nu veel beter. Kijk maar naar onderstaande kaart. Als je in de periode 2013 -2016 geboren bent, kun je tussen de 78,5 en 83 jaar worden. Dat hangt onder andere af van de regio waar je woont. De leeftijden die hier genoemd worden zijn gemiddelden. Er zijn mensen die jonger zijn als ze sterven en er zijn er die ouder worden. De gemeente Westerwolde (op de kaart nog weergegeven als Bellingwedde en Vlagtwedde) is rood omcirkeld.

Levensverwachting bij geboorte 2013-2016

Per gemeente

Jaren (gemiddelde Nederland is 81,5)

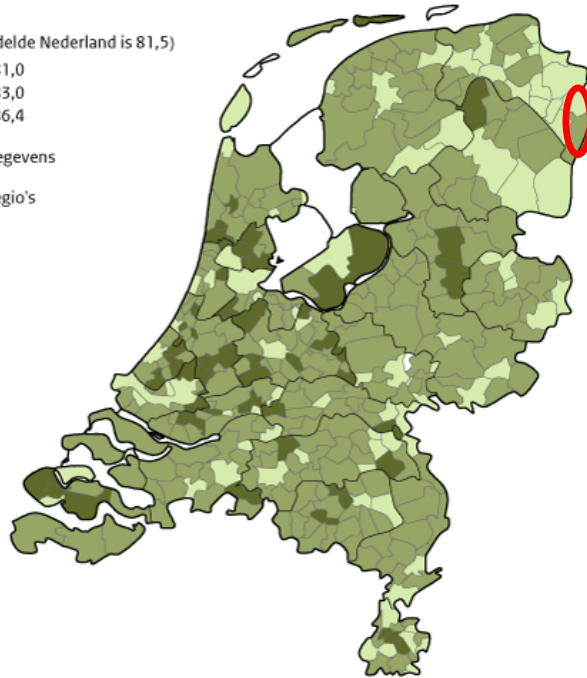
78,5 - 81,0

81,0 - 83,0

83,0 - 86,4

Geen gegevens

GGD-regio's

Bron: <https://www.volksgezondheidenzorg.info>

Opdracht

- Kijk nog eens naar de gemiddelde leeftijd van mannen en vrouwen van rond 1850. Vergelijk dat eens met de gemiddelde leeftijd die jij zou kunnen bereiken. Hoeveel jaar ouder kun jij dan worden?
- Noem eens vijf oorzaken waarom de gemiddelde leeftijd nu zoveel hoger is dan rond 1850.